

ROLUL UNIVERSITĂȚII ÎN PREGĂTIREA SPECIALIȘTILOR DE PERSPECTIVĂ**Viorelia LUNGU***Catedra Științe ale Educației*

In the preparation of the perspective specialists it is necessary to analyze both: the methodological process and the contents, because there exists a clear cut need of an organic integration of the University into the real life, into business and socio/communal activities. Such integration does not refer only to offer the specialists required by the practical needs, but even more: to answer the application needs and knowledge of the socio-economic environment.

The model specialists that the University should produce are involved into a quick change – the adaptation and the advance, to have the possibilities and the moral force necessary to direct the transformations at the obtaining of the objectives, to make the global interpretation of the development, taking into consideration the relationships between different factors that contribute and are affected by this.

După cum relatează J. Dewey, universitatea de azi provine din Evul Mediu, deși mai departe autorul insistă să explice că „nu vreau să afirm prin aceasta că ea este în prezent o instituție medievală, dar își are rădăcinile în Evul Mediu și nu a depășit toate tradițiile medievale privind învățarea” [2, p.118].

Universitatea este locul în care se naște știința și în care sunt conservate și transmise valorile cunoașterii. Universitatea este instituția care cultivă, descoperă, conservă și transmite adevărul. Ea este spațiul comunității intelectuale și spirituale format din profesori și studenți care transmite tradițiile intelectuale, culturale și spirituale, construind o mentalitate și o anumită conștiință [8, p.21].

Educația universitară este o zonă a experienței, a trăirii umane, mai ales astăzi, când, după cum remarcă N. Vințanu, „toate sferele de acțiune umană cer reflecție și demers metodologic bine pus la punct, educația universitară solicitând mai mult decât oricând o astfel de analiză și de ordonare a elementelor de intervenție specifică” [10, p.4] în pregătirea specialiștilor de perspectivă.

Când ne referim la specialiștii de perspectivă, avem în vedere specialiștii cu competențe profesionale, spirit întreprinzător și inovator, capacitate de adaptare la condițiile schimbătoare ale vieții, abilități de orientare în circumstanțele economice, social-politice, în baza valorilor general-umane, capacități anticipative și proiective, capacități ale luării deciziilor adecvate capabile a declanșa schimbarea pozitivă atât la nivel individual, cât și social, în vederea construirii experienței viitoare.

Ca să ajungem la astfel de rezultate, pe de o parte, este necesar a determina problemele la nivelul învățământului universitar, pe de altă parte, necesitățile sociale, cât și cerințele pieței. Măsurile de reformă a educației s-au impus ca adaptare a învățământului la schimbările sociale, politice și economice din ultima perioadă, în general, și ca răspuns la evoluția științelor educației și a psihologiei învățării, în special.

Paralel, formarea specialiștilor pentru rezolvarea acestor noi probleme cu un grad ridicat de complexitate devine pluridisciplinară.

Procesul declanșat stimulează trecerea de la demersurile specifice la cele globale, interdisciplinare și permite aprofundarea unor probleme sociale care cer soluții concrete.

Abordarea interdisciplinară a conținuturilor învățării asigură unitatea cunoașterii și depășirea granițelor disciplinelor de învățământ. În viața de zi cu zi, care este complexă și unitară, nu folosim cunoștințe disparate și nu valorificăm capacități specifice unei materii de studiu, astfel accentuându-se importanța transmiterii cunoașterii ca un tot unitar.

Astăzi, prin tinderea spre pluridisciplinaritate, studenții universităților se află în fața anumitor probleme: dorința studenților de a li se presta doar o pregătire profesională fără cultură generală. Pe de o parte studenții motivează că vor o pregătire îngustă pentru a fi specialiști strict în domeniul dorit, pe de altă parte, odată cu accelerarea științei se accelerează și multitudinea de informație, iar incompetența de selectare a informației conduce la imposibilitatea studenților de a înțelege valorile societății de azi pentru a le anticipa pe cele de mâine, deci, nepătrunderea în esența aplicabilității.

Astăzi se pune un nou accent pe abordarea pedagogică asociată cu un învățământ de cultură generală, care până ieri, această cultură, juca rolul de introducere într-un domeniu (ex.: școlile de cultură generală care promovează elemente despre anumite obiecte pentru ca elevii să facă cunoștință cu domeniile existente în vederea alegerii unei profesii). Astfel, noul accent “se pune pe aptitudinile cognitive generale, cum ar fi aptitudinea de a rezolva probleme în schimbul acumulării de cunoștințe factuale specifice. Pentru aceleași motive

se urmărește dezvoltarea competențelor necesare, la ora exploziei informației, pentru a căuta și a selecționa noi cunoștințe, urmând astfel evoluția hărții cunoașterii" [5, p.181].

Această dilemă (favorizarea specializării sau cultura generală) în care se află universitatea necesită a fi clarificată. În universități, cum a fost relatat mai sus, există o situație-problemă referitor la selecția conținuturilor ce vizează valorile atât individuale, cât și sociale, și competențele necesare pentru a face față problemelor apărute. Studenții deseori nu văd importanța studierii unui conținut sau altuia. Apar întrebări de genul: la ce ne folosește aceasta? Acest fapt se datorează, probabil, lipsei explicației pedagogului referitor la importanța și aplicabilitatea valorilor propuse în procesul de învățământ, cât și lipsa legăturii transdisciplinarității.

Câmpul experienței accelerării științei este foarte larg și variază în conținuturile sale de la facultate la facultate. O specializare dată de universitate necesită aplicarea principiului fundamental al legăturii cu experiențele de viață. Problema izvorăște din condițiile experienței trăite și este la nivelul capacităților studenților, fiind atât de mare, încât trezește la student interesul căutării active de informație și de producere a ideilor noi.

Este un principiu educațional sănătos ca studenții să facă cunoștință cu un conținut științific și să fie inițiați în faptele și legile sale prin familiarizarea cu aplicațiile sociale cotidiene, fiind drumul cel mai sigur spre înțelegerea problemelor economice și industriale ale societății actuale. De aici rezultă că obiectele de studiu la facultate trebuie să reprezinte tipuri de valori transdisciplinare.

Totodată, tendința de a alege doar pregătirea profesională fără o pregătire generală, după cum afirmă Dm.Todoran, provine din societatea capitalistă, unde masele de producători, dacă au avut acces la învățământ, au putut dobândi o formație profesională, accesul la cultura generală fiind practic rezervat „elitelor” [9, p.212]. Cu alte cuvinte, încă din Evul Mediu acces la studiile de *cultură generală* avea doar elita societății, pe când pătura de jos avea drepturi doar la *pregătirea specializată-profesională*, o pregătire doar pentru a sluji elitei. Dacă pregătirea cu o cultură generală era rezervată doar elitelor, specializarea profesională (în Republica Moldova este rezervată școlilor profesionale) era destinată pentru pătura de jos a societății. Astăzi universitatea permite întregii societăți să obțină atât cunoștințe de cultură generală, cât și profesională și de cercetare, dar rămâne ca tână generație să folosească șansa pe care i-o oferă universitatea.

Pornind de la cele relatate, dacă se pune accent pe un studiu temeinic într-un domeniu, o specializare îngustă, se capătă o pregătire solidă, dar apare riscul să-i restrângă orizonturile și nu se asimilează cunoștințe pentru timpul când cele posedate vor fi depășite. Astfel, prin cultura generală plus pregătirea specializată-profesională universitatea promovează o educație echilibrată, în schimbul unor simpli tehnocrați cu vederi înguste.

Totodată, menționează Gaston, menținerea culturii generale în programele de învățământ conduce la următoarele:

a) pregătirea individului în vederea dezvoltării aptitudinii de a se adapta la transformările rapide care vor surveni, desigur, în cursul activității sale profesionale;

b) sprijinirea omului de mâine, prin cunoștințe certe, alese în mod special cu scopul de a profita de întreaga contribuție a trecutului pentru a trata în mod original problemele noi [4, p.41, 42].

Astăzi universitatea mai este pusă în fața unor provocări noi ca problema demografică, problema genderului, problema structurării și organizării, problema finanțării, problema modelului antreprenorial, calitatea proceselor universitare, problema economică etc.

Desigur, provocările sus-menționate nu sunt completamente noi, ele reprezintă o continuitate a problemelor formulate în Actul de la Bologna și nu epuizează paleta altor semne de întrebare ce stau în fața universităților și a conducătorilor acestora, precum: perfecționarea managementului și guvernancei universitare, rolul universităților în transferul tehnologiilor, restructurarea în permanență a curriculei universitare ș.a.

Aceste provocări confirmă că avem nevoie de o educație dinamică, formativă, centrată pe valorile autentice. În societatea actuală, caracterizată prin mobilitate economică, politică și culturală, noua ordine educațională nu se concepe fără avangarda mișcării pedagogice teoretice și a praxis-ului educațional.

Modelul de specialist pe care universitatea trebuie să-l formeze este angajat într-o rapidă schimbare: de la utilizatorul de cunoștințe și tehnici la creatorul de noi tehnici și proceduri prin aplicarea cunoștințelor în problemele practice. Din simpli utilizatori ai cunoștințelor ei trebuie să devină inovatori, aplicatori de cunoștințe. De aici și alte restructurări ale procesului de formare: învățarea pentru cercetare/învățarea prin cercetare; înlocuirea procesului de însușire de cunoștințe printr-un proces de rezolvare de probleme. Doar dezvoltând ea însăși cercetări aplicative, universitatea poate forma capacitatea de inovație, de utilizare creatoare a cunoștințelor de către specialiștii pe care îi formează.

Din acest motiv, universitatea nu formează doar specialiști practicieni și nici numai cercetători în domeniile fundamentale pentru propriul său uz, dar și cercetători aplicativi pentru uzul societății. Cercetarea devine nu doar o activitate care să hrănească procesul didactic, dar și o parte a procesului didactic însuși ca învățarea prin inovare, prin aplicare și învățarea inovării însăși.

În Republica Moldova se atestă o tendință foarte puternică a tineretului pentru studii universitare.

Este semnificativ și faptul că, în pofida sărăciei aproximativ a 80% din populație, veniturile în medie se situează la un nivel inferior coșului minim de consum. Aceasta demonstrează, indirect, convingerea majorității populației adulte a Republicii Moldova că factorul cel mai sigur de ieșire din criză este educația și învățământul, redresarea economică constituind o consecință așteptată de la reforma învățământului.

În general, analiza informațiilor statistice furnizate atât de Biroul Național de Statistică al RM, cât și de alte organisme internaționale, atestă o ameliorare relativă a situației social-economice din Republica Moldova după mai mulți ani de criză practic în toate domeniile vieții social-umane. Într-adevăr, pe parcursul ultimilor ani indicatorii macroeconomici marchează o creștere economică durabilă și o stabilitate macroeconomică, iar indicatorii sociali indică o îmbunătățire a situației în domeniile sferei sociale cum ar fi: combaterea sărăciei, protecția socială, accesul la serviciul de sănătate.

Pe fundalul acestor schimbări spre bine a vieții social-economice din republică, o ameliorare a situației ar trebui să se observe și pe piața muncii. Piața muncii, fiind derivată, trebuie să reflecte pe deplin succesele sau insuccesele înregistrate de economia națională. Analiza evoluției pe piața muncii din Republica Moldova din ultimii ani reflectă o reducere continuă a principalilor indicatori ocupaționali, ceea ce nicidecum nu se leagă cu creșterile înregistrate în principalele ramuri ale economiei reale.

Pentru explicarea acestui paradox și elucidarea factorilor de bază care l-au generat, apare necesitatea de analiză mai aprofundată a relației dintre educație și economie.

După cum susține V.Pâslaru, tineretul studios din Republica Moldova acordă prioritate următoarelor domenii:

1) studiului *limbilor moderne*, care, este conceptual deschis pentru colaborare internațională și pentru lărgirea spațiului de referință socială;

2) *jurisprudenței*, ceea ce presupune că ideea edificării unui stat de drept nu are doar o conotație simbolică, de drept politic, ci și una materială și vitală;

3) *științelor economice și finanțelor*, adică își leagă speranțele de o îmbunătățire substanțială a situației economice a țării;

4) n-a scăzut interesul pentru profesiile *domeniului artistic, filosofic, istoric* – activități remunerate, la moment, mult mai puțin decât cele indicate mai sus. Prin urmare, populația din Republica Moldova își revendică, prin opțiunile făcute de către tânăra generație, dreptul la istorie și spiritualitate, la conștientizarea sensului filosofic al existenței sale;

5) și, paradoxal la prima vedere, tineretul nu acordă prioritate profesiilor din domeniul educației și învățământului, ceea ce ar putea semnifica dezacordul implicit al tinerilor cu politica economico-financiară a statului în domeniul indicat [6, p.2-3].

Pentru a verifica cele afirmate mai sus de V.Pâslaru, precum că tineretul alege mai mult domenii ca economia, dreptul etc., am analizat datele Biroului Național de Statistică din Republica Moldova privind această problemă care sunt prezentate în figura 1.

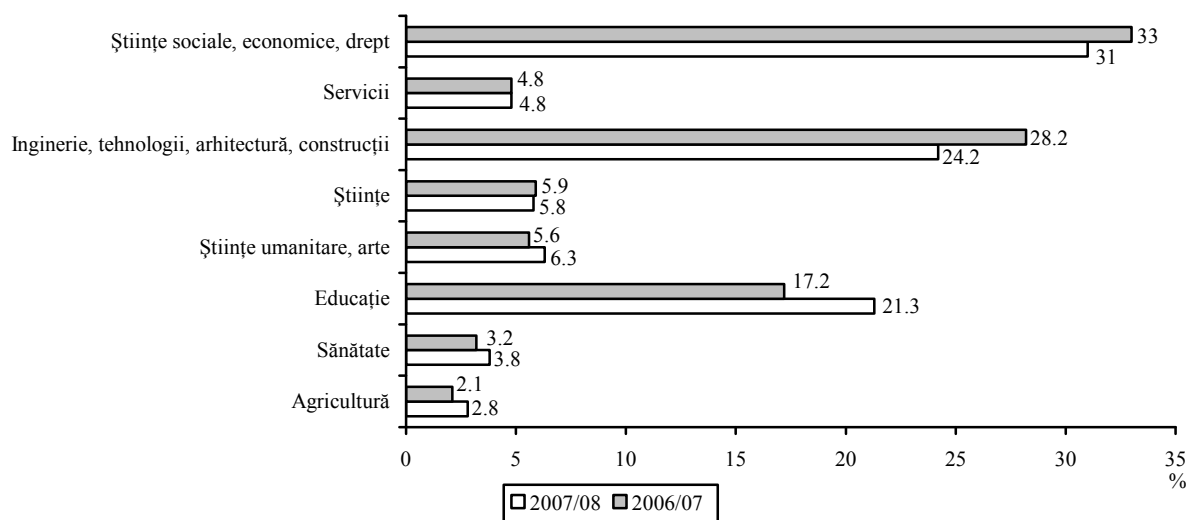

Fig.1. Structura studenților înmatriculați conform domeniilor fundamentale

Din figura 1, repartizarea persoanelor înmatriculate pe domeniile fundamentale în anul de studii 2007/08 este următoarea: științele sociale, economice și drept – 31,0% din total înmatriculați; inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții – 24,2%; educația – 21,3%; științe – 5,8%; agricultură – 2,8%; servicii – 4,8%. Comparativ cu anul de studii 2006/07, se remarcă evoluții pozitive pentru anumite domenii fundamentale, precum educația și agricultura, iar în cazul domeniului inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții ponderea persoanelor înmatriculate s-a redus cu 4 puncte procentuale.

Rezultatele din figura 1, pe de o parte, confirmă cele relatate de V.Pâslaru, pe de altă parte, le infirmă. Referindu-ne la al 5-lea punct, observăm că în 2006/07 în domeniul educației au fost înmatriculați mai puțini studenți decât în anul 2007/08, însă dacă ne referim la faptul că în același punct 5 este vorba și despre dezacordul implicit al tinerilor cu politica economico-financiară a statului în domeniul indicat, aici am putea cădea de acord, deoarece majoritatea tinerilor își aleg acele specialități, care sunt plătite mai bine, iar politica respectivă a condus la faptul că a deteriorat și imaginea profesiilor din domeniul educației și învățământului.

O altă problemă constă în faptul că numărul studenților înmatriculați încă nu determină numărul absolvenților. Acest lucru este prezentat în figura 2.

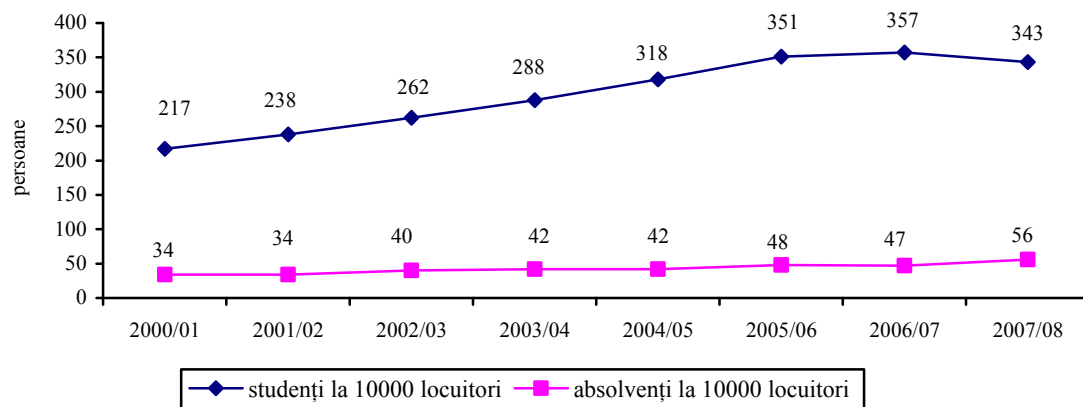

Fig.2. Studenți și absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior la 10000 locuitori

Din figura 2 observăm că pe parcursul ultimilor ani ponderea tinerilor cuprinși în învățământul superior din populația în vârstă de 18-25 ani înregistrează o valoare de circa 23%. La 10000 locuitori revin în medie 343 studenți și 56 absolvenți. Un rezultat mai puțin așteptat atât de universități, cât și de societate.

Pentru a elucida în ansamblu această problemă, este necesar a analiza diferența de date dintre absolvenții universităților de stat și cele particulare, prezentate în tabel.

Tabel

Absolvenți ai instituțiilor superioare

	Absolvenți				
	total	ai instituțiilor de stat	din care:	ai instituțiilor nestatale	din care:
			cu taxă		cu taxă
2003	15296	12342	6336	2954	2825
2004	15330	11455	7137	3875	3714
2005	17415	13249	9102	4166	3949
2006	16984	13176	9123	3808	3624
2007	19972	16423	11743	3549	3440

Sursa: Biroul Național de Statistică al RM.

Din tabel se observă o creștere considerabilă a absolvenților din an în an. Acest fapt poate fi explicat prin interesul crescut de înmatriculare. Tabelul prezintă date referitor la numărul absolvenților instituțiilor de învățământ superior în anul 2007 ce a constituit aproximativ 20,0 mii persoane, demonstrând o creștere față de anul de studii precedent cu 17,6%. Trei pătrimi din absolvenți au urmat studiile cu achitarea taxei de studii.

Din numărul total al absolvenților, 82,2% sunt absolvenți ai instituțiilor de stat, iar 17,8% – ai celor nestatale. Pe grupe de specialități, din totalul absolvenților instituțiilor superioare, ponderi mari s-au înregistrat la specialitățile economice – fiecare al patrulea, și drept (21,0%), urmate de cele filologice (8,5%) și informatică (4,2%). Ceea ce confirmă încă o dată cele relatate de V.Pâslaru și conduce la un decalaj între cerințele pieței și pregătirea specialiștilor doar în unele domenii. Decalajul respectiv s-a observat în urma apariției universităților particulare care pregătesc specialiști solicitați de societate (economie, drept etc.) ce sunt bine plătite. Această situație cere reforme sau revizuirii în politica educației ca să nu contravină cerințelor pieței muncii.

Necesitatea reformelor se bazează pe acuzația că există o criză a performanțelor, o nonresponsabilizare a universității față de necesitățile societale și o nongaranție a excelenței academice. Universitatea este acuzată de faptul că devine o povară pentru bugetul public și că nu dă dovadă de flexibilitate. În același timp, mulți cred că problemele rezidă în succesele universității însăși. Universitatea nu a atras niciodată atâția studenți și resurse și niciodată nu a fost responsabilizată cu atâtea sarcini și obiective ca în societatea postindustrială.

După Planul de Dezvoltare Instituțională 2009-2011 aprobat în 2008, Chișinău, sărăcia, creșterea economică și educația sunt puternic corelate. Nivelul educației este un factor ce influențează nivelul sărăciei. Rata sărăciei evoluează într-o direcție invers proporțională cu nivelul de educație a persoanei și sunt puternic corelate. O familie care nu are studii este de circa 5 ori mai predispusă să trăiască sub pragul sărăciei decât o familie a unui absolvent de facultate. Ponderea familiilor conduse de persoane fără studii și analfabeți în totalul populației nu este mare, constituind 2,3%. Însă aceste gospodării au cel mai înalt nivel al sărăciei – 55,2%. Majoritatea celor săraci (89%) constituie familii conduse de persoane cu studii medii generale și speciale (52,1%), medii incomplete și primare (37,4%). În anul 2006, rata sărăciei pentru aceste categorii de gospodării a fost de 27%, respectiv 45%, în raport cu pragul sărăciei absolute [6, p.11-12].

Din analiza de mai sus se observă că educația are un rol major în dezvoltarea societății, aceasta dovedind încă o dată importanța majoră a universității în pregătirea specialiștilor de perspectivă.

Pentru pregătirea specialiștilor de perspectivă, universitatea trebuie să-și propună câteva obiective.

În primul rând, trebuie combinate conținuturile pentru a ajunge la „dozarea interdisciplinară” necesară în pregătirea specialiștilor, pentru a face față unor probleme practice cu care se vor confrunta în viață. Astfel, accentul va cădea mai mult pe structura problemelor decât pe formularea soluțiilor definitive. Deoarece ceea ce azi este bun, mâine riscă să se perimeze.

O altă competență ce se cere a fi dezvoltată pentru viitor este adaptabilitatea sau însușirea de a se adapta, de a fi flexibil. Dewey o definește ca o capacitate de a învăța din experiență; puterea de a reține dintr-o experiență, ceea ce este util pentru a face față dificultăților într-o situație ulterioară. Aceasta înseamnă puterea de a-și modifica acțiunile pe baza rezultatelor anterioare, capacitatea de a-și dezvolta dispozițiile. Fără aceasta, dobândirea deprinderilor este imposibilă [1, p.40]. Deprinderile iau atât forma obișnuinței sau a unui echilibru continuu al activităților organismului față de mediul înconjurător, cât și a unor capacități active de a readapta activitatea la noile condiții întâlnite. Prima oferă fondalul creșterii, cea de-a doua constituie creșterea însăși. Deprinderile active implică gândire, descoperire și inițiativă, aplicarea capacităților la noile scopuri. Ele sunt opuse rutinei, care este un indiciu al opririi creșterii [1, p.47].

Adaptarea este în aceeași măsură adaptarea mediului la propriile noastre activități, precum și a activităților noastre la mediu [1, p.42].

După Torsten Husen, o societate în curs de evoluție rapidă are nevoie de o generație care, pe lângă o mare capacitate de adaptare, să aibă posibilitățile și forța morală necesară pentru a orienta transformările spre scopurile dorite [5, p.191]. Într-un interviu la „Antena C” Nicolae Fuștei, doctor în științe istorice și teologice, susține că știința secolului XXI fără de morală se va preface într-un monstru [3].

În consecință, afirmă Dm. Todoran, în deceniile viitoare, educația și învățământul nu se vor orienta către plăcere, către timpul liber (înțeles ca suspendare a oricărei activități sociale utile) etc., ci către acțiunea socială utilă (profesională și neprofesionalizată). Nu trebuie doar „să învățăm să fim” (learning to be), ci „să învățăm a fi în stare” (learning to be able) de a inventa și de a inova moduri de viață, stiluri de viață, relații

interindividuale și societale, structuri sociale etc. Trebuie să învățăm, cu alte cuvinte, folosirea umană a științei și tehnicii, rezolvarea problemelor individuale și colective și, înainte de toate, să stăpânim știința și tehnologiile, introducerea lor în acțiunea socială cotidiană pentru a obține soluții în concordanță cu valorile și scopurile pe care le putem defini; numai în al doilea rând este vorba de a inventa și a folosi noi tehnologii aplicate în domeniul productiv. „Soluționarea umană” a situațiilor problematice înseamnă satisfacerea nemanipulată a trebuințelor, nevoilor și aspirațiilor raționale ale individului în cadrul sistemelor sociale concrete și al dezvoltării acestora [9, p.210]. Cele relatate de Dm.Todoran cu aproximativ 30 de ani în urmă sunt actuale și azi, deoarece încă sunt în proces de realizare sau proiectare.

Iar într-o lume din ce în ce mai competitivă, procentajul populației unei țări care a beneficiat de învățământul superior devine un factor crucial al puterii economice.

Într-o epocă în care informația și cunoașterea în general devin factori principali ai dezvoltării este de așteptat ca importanța universității să crească în perspectivă. „Ca parte organică a societății, universitatea este o chintesență valorică a acesteia, fiind o mărturie a culturii stratificate, la un moment dat, direcționând liniile ei de dezvoltare” [7, p.11]. Deci, învățământul superior poate asigura, direct și indirect, progresul întregii societăți prin pregătirea specialiștilor de perspectivă.

Referințe:

1. Dewey John. Fundamente pentru o știință a educației. - București: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1992.
2. Dewey John. Trei scrieri despre educație. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1977.
3. Fuștei Nicolae. Emisiune la antena C.
4. Gaston Mialaret. Introducere în pedagogie. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
5. Husen Torsten. Conceptul de universitate. Noi roluri, criză actuală și sfidări pentru viitor // Revista trimestrială de educație PERSPECTIVE. - Vol.XXI. - 1991. - Nr.2 (78).
6. Planul de Dezvoltare Instituțională 2009-2011, aprobat prin Hotărârea Colegiului Ministerului Educației și Tineretului nr.2.3 din 14. 07. 2008. - Chișinău.
7. Rusnac Gheorghe. Strategia învățământului superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna. - Chișinău, 2004.
8. Rusnac Gheorghe. Integrarea științei și a învățământului superior. Concepții. Orientări. Strategii. - Chișinău: CEP USM, 2007.
9. Todoran Dumitru (coordonator). Problemele fundamentale ale pedagogiei. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1982.
10. Vințeanu N. Educația universitară. Educația XXI. - București: Aramis Print, 2001.

Bibliografie:

1. A Framework for Qualifications of The European Higher Education Area. - Copenhagen, 2005.
2. Cristea Sorin. Dicționar de pedagogie. - Chișinău-București: Ed.Litera Internațional, 2000.
3. Harvey L. and Green D. Defining Quality. Assessment and Evaluation in Higher Education, 18(1) 1993.
4. Pâslaru Vlad. Principiul integrării axiologice a sistemelor de învățământ din țările Europei. Studiu elaborat în cadrul unui proiect al Institutului de Politici Publice (ro.wikipedia.org/wiki/ Teoria_relativității_restrânse - 99k -).
5. Văideanu G. Educația la frontiera dintre milenii. - București: EDP, 1988.

Prezentat la 11.06.2009